

David Rafael Moulis: **Svatyně v Tel Aradu ve světle nejnovějších kultických nálezů v oblasti Judského království**. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, Studijní program: Teologie P6141, Studijní obor: Biblická teologie, Praha 2017. 163 stran, 7 číslovaných příloh, 38 ČB ilustrací.

Oponentský posudek disertační práce

Za hlavní cíl své práce označuje David Rafael Moulis představení svatyně v Aradu v kontextu nejnovějších nálezů a poznatků v oblasti judské náboženské praxe v době železné II (zhruba 1000-586 př. n. l.). Na základě znalostí jednotlivých aspektů judského kultu a analýzou jednotlivých míst, v nichž byly nalezeny doklady provozování náboženských aktivit, pak hodlá vyhodnotit, jaká byla podoba aradského kultu a jak zapadala do celkového konceptu judského náboženství.

David Moulis nejprve seznamuje své čtenáře s průběhem archeologických výzkumů Aradu, lokality v jižním Izraeli poblíž města Beerševa. Nato přechází k popisu archeologicky zjištěné posloupnosti osídlení lokality, a její jednotlivé fáze charakterizuje. Svatyně, srovnatelná s Šalamounovým chrámem v Jeruzalémě, podle všeho vznikla během vrstvy X a po zničení pevnosti z této doby obnovena ve vrstvě IX; její celkové trvání lze tak odhadnout zhruba na 30-50 let, a to někdy v průběhu 8. století. Moulis se dále věnuje podrobnému popisu nálezových situací pravděpodobně sakrální povahy na dalších lokalitách Palestiny a zabývá se též kultovním mobiliářem tam nalezeným. Konstatuje, že vedle Aradu zastupuje chrámovou architekturu raného období judského království pouze neúplně zachovaný architektonický soubor na lokalitě Tel Moca u Jeruzaléma.

Autorovy závěry vyznívají v tom smyslu, že judské i izraelské náboženství bylo typickým západosemitským náboženstvím s tím zásadním rozdílem, že judský kult byl anikonický. V některých tradicích navázal na kanaánskou, egyptskou či mezopotamskou kulturu, avšak při přejímání cizích kulturních prvků a přeznačování starých tradic byl kladen důraz na zachování Hospodinovy svrchovanosti. Staří Judejci si nepředstavovali Hospodina ve formě symbolu, a proto nemá sochy ani obrazy. Kromě existence oficiálního kultu dnes není pochyb o provozování lidových praktik, které jsou doloženy drobnými artefakty (zejména sošky). Ty nejsou symbolem samotného božstva, ale s největší pravděpodobností to byly magické předměty, pomocí nichž se dalo manipulovat s tehdejším světem (str. 135).

Z Moulisem shrnutých poznatků vyplývá, že v žádném z uvedených měst není možné doložit pokračování kultu později, než je konec 8. stol. př. Kr. Všechny popisované svatyně byly vyklizeny záměrně a kultovní objekty i mobiliář byly pietně „pohřbeny“.

K autorově práci s fakty jen něco málo připomínek. K plodnostním kultům v Palestině doby bronzové (zde str. 23-24) se nedávno vyslovil Pierre de Miroschedji (At the Origin of Canaanite Cult and Religion: The Early Bronze Age Fertility Ritual in Palestine, in *Eretz-Israel* volumethirty (Amnon Ben-Tor Volume), s. 1.: Israel Exploration Society 2011, 74–103). Pozitivní význam červené barvy (zde str. 108-109) by mohlo podporovat její podobné hodnocení ve věštebných textech klínopisné Mezopotámie (Joonas Hirvonen: Thereferences to Colored Animals in the Omen Series *Šumma ālu in amēlēšakin*, in: Saana Svärd, Robert Rollinger

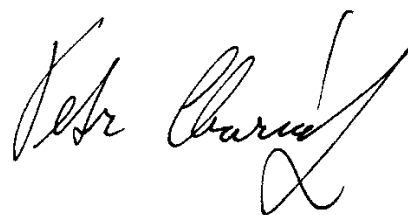
(edd.): *Cross-Cultural Studies in Near Eastern History and Literature*, Münster: Ugarit-Verlag 2016, str. 95-109).

Autorův sloh plyne hladce a nenásilně, Moulis dobře ovládá techniku popisného narativu. Otrocké překlady archeologických termínů z angličtiny poněkud ruší, ale od nearcheologa nemůžeme žádat zběhlost v archeologické češtině. Tak na str. 34 „archeologická evidence“ (česky „archeologický dokladový materiál“), str. 36 „zaoblené, do kamene vytesané sýpky“ (česky nejspíše „zásobní jámy oválného průřezu zapuštěné do skalního podloží“). Tamtéž „suché zemědělství“ (česky „srážkové zemědělství“). Místy ovšem autorovým formulacím nerozumím: jsou „dřevěné terasy či balkony“ vrchních částí hradeb (str. 42) cimbuřími či podsebitím? Str. 45, „razítkové pečetičko“, *recte* „pečetní typář“ (zavedený sfragistický termín). Poněkud ruší též nejednotnost přepisů místních jmen, smíšená z českých a anglických přepisů; příznačný je pro to například pasus „ChirbetQeiyafa a KuntilletAdžrud“ na str. 103; to arci není prohřešek zásadní.

Co to je „Ištarklišská“ (str. 127)?

Práce Davida Rafaela Moulise „Svatyně v Tel Aradu ve světle nejnovějších kultických nálezů v oblasti Judského království“ ovšem splňuje podle mého přesvědčení požadavky kladené zákonem na práci dizertační. Doporučuji proto, aby byla po dodržení všech zákonných náležitostí předložena k obhajobě.

V Praze dne 20. 4. 2017.

.....
Prof. PhDr. Petr Charvát

Katedra blízkovýchodních studií

Filozofická fakulta ZČU Plzeň

Univerzitní 8

306 14 Plzeň